

LÄRORIK

Tidskrift för pedagogisk utveckling inom förskola och grundskola

Linköping
Där idéer blir verklighet

LÅT ALLA STJÄRNOR LYSA

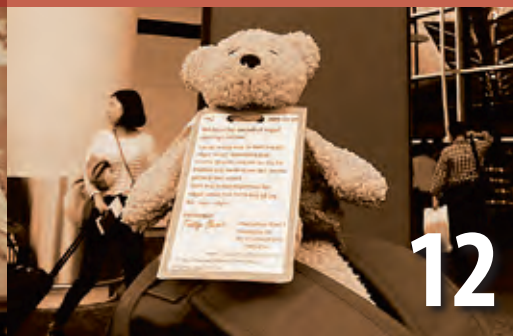
En inkluderande skola hjälper
varje elev ta vara på sina möjligheter

Ett lyft för hela skolan

6

Kramgo' globetrotter

12

Checklista ger ny möjlighet

9

Innehåll

- 3** Möjligheternas skola med plats för varenda elev
- 5** "Se variationerna som en tillgång."
- 6** Inkludering har förnyat Vist skola
- 9** Checklisten förenklar anpassning till individen
- 10** Lugn istället för tvång "De bästa som hänt särskolan"
- 12** Teddy Berit på världsturné
- 14** Hur tolka Pisas besked om skolans it-användning?
- 16** Försöksballongen – notiser

LÄRORIK NR 4 • 2015

En skrift för pedagogisk utveckling inom förskola, grundskola och fritidshem i Linköpings kommun

Utgivare: Utbildningskontoret, Linköpings kommun

Redaktionsråd: Elisabeth Fridsäll-Emilsson, Kathrin Hansson, Ingela Hultin Sabel, Lennart Lundwall, Mark Olson, Elisabeth Stjärner, Eva Torenfält Karlsson

Redaktör: Lennart Lundwall

e-post: larorik@linkoping.se

Skribenter: Anika Agebjörn, Bulle Davidsson, Zandra Erikshed, Gunilla Pravitz

Omslagsbild: Shutterstock

Form och grafiskt original: Mark Olson

Tryck: Ringqvist Tryckeri AB, Norrköping

ISSN 2001-1253

Dags för nytänkande när alla ska med

Begreppen inkludering och exkludering väcker känslor och ibland lite dåligt samvete.

Människors lika värde är grundläggande. Att skolan dessutom naturligt ska kännetecknas av demokratisk gemenskap, med delaktiga elever som ges möjligheter till utveckling och goda förutsättningar att tillgodogöra sig de kunskaper som krävs för ett framtida samhälle är nog alla ense om.

Men vad det innebär i vardagen är värt att fundera på. Sverige har skrivit på internationella styrdokument där vi förbinder oss att verka för utvecklingen av en inkluderande skola.

Grunden måste vara att hitta inkluderande lösningar men det finns tillfällen då man utifrån ett livsperspektiv tvingas ta till exkluderande lösningar, men med den långsiktiga målsättningen inkludering.

Linköpings kommun har under de senaste tre-fyra åren varit en aktiv deltagare i ett nationellt inkluderingsprogram tillsammans med ett antal kommuner. Dessa erfarenheter kommer nu att kunna ligga till grund för vårt fortsatta arbete i Linköping.

Till skillnad från integrering, som i första hand går ut på att få olika delar att passa in i en given helhet, står inkludering i det här sammanhanget för ett motsatt synsätt: de olika beståndsdelarna bygger tillsammans helheten.

Det innebär en perspektivförskjutning. Från fokus på stöd till enskilda elevers behov till fokus på gemensamma lärmiljöer och ett pedagogiskt tänkande som tar sin utgångspunkt i antagandet att olikheter är en tillgång.

De psykosociala aspekterna på lärmiljöer är viktiga. I en inkluderande skola finns alla elever i samma system, klasserna sammanhållna i samma rum. Med rätt förutsättningar behöver inga elevgrupper dras undan för specialundervisning, inga grupper förbehållna "vanliga" barn.

Vi måste inse att exkludering, trots att det ibland inte går att åstadkomma bättre lösningar, alltid påverkar elevernas självbild och inverkar på lärandet.

Vidgade tankegångar, nya perspektiv och lusten att omsätta ny kunskap till praktisk klassrums-pedagogik är grunden för all skolutveckling.

I Linköping har en satsning på bland annat ett tvåläraarsystem visat sig ge många fördelar. För lärarna trygghet och inspiration med delat ansvar, för eleverna mer lärtid och mer variation i undervisningen. Det ska bli mycket spännande att följa utvecklingen. Den som är nyfiken kan på *Linköping Play* se film med intervjuer där både lärare och elever ger sin syn på upplägget.

Gör gärna det!

Lars Rejdell Barn- och ungdomschef

MÖJLIGHETERNAS SKOLA

med plats för varenda elev

En inkluderande skola har som syfte att ge alla elever möjlighet att lära tillsammans och utvecklas. Alla får chans att uppleva sig själva som kompetenta och värdefulla individer i såväl skola som samhälle. När skolan blir en social mötesplats för barn och unga med olika bakgrund och förutsättningar skapas en förståelse för andras villkor. Det ger också god grund för utvecklingen av ett demokratiskt samhälle som tar hänsyn till alla medborgare.

Detta ligger i samklang med grundläggande värderingar såsom de uttrycks i läroplanernas värdegrundande avsnitt. Inkluderande skola är alltså ingenting nytt och kan ses i FN:s deklARATIONER om de mänskliga rättigheterna och FN:s konvention om barnens rättigheter.

I Salamancadeklarationen från 1994 beskrivs alla barns rätt till inkluderande undervisning. Samtliga dessa dokument

kompletterar eller förstärker de nationella styrdokumenterna och Sverige har som nation förbundit sig att verka för de värderingar de uttrycker.

När inkluderande skola ska omsättas i praktiken visar det sig dock ofta att de värden som utgör dess grund inte är alldeles entydiga utan behöver tolkas i relation till de olika situationer som uppstår i skolan. Liksom i fråga om demo-

krati blir därmed inkluderande skola inte ett färdigt mål utan ett mål att ständigt ta ett steg vidare mot.

Ett sätt att förstå inkludering eller inkluderande undervisning är att alla elever är välkomna i den ordinarie klassen och undervisas tillsammans med kamrater i samma ålder så att både de kunskapsmässiga och sociala aspekterna tillgodoses.

”När lärare får möjlighet att tänka på begreppet inkludering och tillsammans utforska och förhandla om vad det kan innebära inträffar perspektivskiften.”

► I specialpedagogiska sammanhang är det inte ovanligt att vi tänker i kategorier av barn/elever, något som kan tvinga in oss i låsta positioner där vi upplever att det krävs att vi tar ställning för eller emot. Det kan i sin tur leda till att vi inte ser de pedagogiska förutsättningarna för en ”rymlighetens didaktik” där den naturliga variationen mellan elever erkänns, en variation som handlar både om de elever som befinner sig i svårigheter och de som behöver större utmaningar i sitt lärande. En aspekt av att skapa inkluderande lärmiljöer handlar om att finna vägar till att differentiera undervisningen istället för eleverna.

Genom programmet Inkluderande lärmiljöer (www.ifous.se) startades en diskussion i 32 skolor i tolv svenska kommuner om hur inkluderande undervisning kan sättas i relation till skolans demokrati- och värdegrundsuppdrag. Inkluderingsarbetet fick olika utformning i olika skolor beroende på vem som arbetade där, vilken bakgrund, erfarenheter och kunskaper eleverna bar med sig in i skolan och vilken förankring en inkluderande skola hade hos skolledning och politiker i kommunen.

Lärares arbete, undervisningens form och innehåll liksom elevens kunskap och lust att lära är till syvende och sist de byggstenar på vilka det inkluderande arbetet på klassrumsnivå vilar.

I lärares berättelser om sina erfarenhe-

” **Lärarna märker** hur viktigt det är för eleven att få vara en värderad medlem av en grupp och att det finns många olika sätt att delta i undervisningen.”

ter av inkluderande undervisning är det vissa teman som framträder. I början känner många pedagoger osäkerhet och upplever det som en stor utmaning att undervisa elever med olika svårigheter och funktionsnedsättningar tillsammans med elever som inte lever med sådana begränsningar. En del tycker att de inte har tillräckliga kunskaper om inkluderande undervisning eller om hur de ska agera och själva ordet ”inkludering” kan väcka starka och motstridiga känslor.

Genom att pedagoger arbetar tillsammans i ett kollegialt lärande och får stöd och handledning visar det sig oftast efter en tid att lärarna ifråga inser att de kan falla tillbaka på sin professionella erfarenhet och lärarskicklighet och att det som är bra för barn/elever i svårigheter oftast fungerar för alla elever.

Lärarna märker hur viktigt det är för eleven att få vara en värderad medlem av en grupp och att det finns många olika

sätt att delta i undervisningen. Pedagogers förväntan på eleverna visar sig också vara avgörande och de positiva effekter av inkluderingsarbetet som de kan iakttä på det sociala klimatet i klassen.

När lärare får möjlighet att tänka på begreppet inkludering och tillsammans utforska och förhandla om vad det kan innebära – i just den egna skolan och i relation till den personal och de elever som finns där – inträffar perspektivskiften i sättet att förstå inkludering, både i språkbruk och i det didaktiska arbetet.

Frågan ”hur ska vi tillsammans kunna hjälpa den här eleven?” blir viktigare än att fokusera på individuella brister eller att en viss elev inte passar in. Det blir möjligt att överge ett smalt sätt att tänka i form av platsrelaterad inkludering till förmån för skapandet av en differentierad och flexibel undervisning tillsammans med kollegor.

Att inte vara ensam, utan kanske arbeta två tillsammans i klassrummet, att besöka varandras lektioner och få den andras syn på det egna arbetet kan ge råg i ryggen och insikt om att det finns mycket kompetens redan. Det ger energi, lust, glädje och tillit till den egna förmågan när utvärdering visar att mycket av det som beskrivs som inkluderande är sådant som redan görs och som står i samklang med värdegrund och läroplan.

Det visar sig också i att elever tar till sig förståelsen att vi är olika på alla möjliga sätt och personalen kan se att barnen/eleverna är öppnare och klarar att möta föränderliga förutsättningar bättre. På skolor där arbetet pågår med att skapa en klassrumspraktik där alla elever kan komma till sin rätt berättar lärare att de upplever förändringar i sina egna och andras uppfattningar om innebörden i termer som används för att identifiera elever, vilket i sin tur leder till en förändrad undervisningspraktik.

Analys, ökad medvetenhet och behovet av att söka stöd hos varandra genom kollegial samverkan blir vägar till att upptäcka vilken rik kompetens det finns i det egna kollegiet när det gäller att balansera och finjustera i de komplexa sammanhang som kännetecknar skolan.

Illustrationer: Shutterstock (bearbetning)

Lisbeth Ohlsson
Inger Assarson

Fil. dr. i pedagogik/Malmö
Fil. dr. i pedagogik/Malmö

KORTINTERVJU: Malin Öhman, leg. psykolog

”Se variationerna som en tillgång”

Psykologen Malin Öhman har studerat hur teori om inkludering har blivit till praktik i Linköping.

Under tre år har kommunen drivit ett utvecklingsprogram för ökad inkludering på Vist-, Tokarp- och Tornhagsskolan. Psykologen **Malin Öhman** har gjort en fallstudie på en av skolorna.

– Studien har visat att skolutveckling inte är något tomtebloss, det måste vara en längre process.

Det är ett komplext samspel och en lång process att skapa inkluderande lärmiljöer, och ett tydligt ledarskap har visat sig vara en viktig förutsättning.

– Det är när skolledarna konsekvent har hållit i, renodlat processen genom att sortera bort andra projekt och jobbat med värdegrundarbete som resultaten har kommit.

Utfallet av inkluderingsprogrammet är att pedagogerna har blivit duktiga på att ta till sig ny forskning, lyssna mer på elevernas behov och prova nya arbetssätt, till exempel genom att erbjuda olika examinationsformer, menar Malin Öhman.

Enligt henne är forskning och fortbildning ytterligare en framgångsfaktor i den spiral som leder till förändring.

– För att börja göra annorlunda, behöver pedagogen en ny förståelse för sitt uppdrag. Den andra vägen är att genom förändrad praktik börja tänka i nya banor.

Ett exempel är det tvåläraresystem som alla tre skolorna har infört sedan programmets början.

– Att vara två lärare i klassen kan initialt vara obekvämt. Men så märker man att det hjälper en att möta allt fler elever. Det skapar nya möjligheter.

Ett tvåläraresystem är även bra för att utmana dem som har det lätt för sig.

– Inkludering handlar om alla barn. En lärare kan vara kvar med klassen, medan de som behöver en extra utmaning eller förklaring kan gå ut.

Farhågan som får många skolor att tveka är att tvåläraresystemet skulle vara dyrt och resurskrävande, men det kan snarare bli tvärtom, menar Malin.

– På totalen kan man spara tid. Det blir fler undervisningstimmar, men istället kan man korta tiden för bedömning och slippa vikariekostnader.

Malin menar att inkludering är ett viktigt steg för att utveckla skolan och tror att det är något vi så småningom kommer att se som självklart, på samma sätt som vi idag ser det som givet att flickor eller arbetarbarn ska få gå i skolan.

– Samhället har förändrats, men vi har inte anpassat skolformen utan försökt trycka in alla i den befintliga mallen.

Inkludering handlar om att se variationerna som en tillgång så att alla elever får bra förutsättningar för lärande, säger hon.

– Framöver kommer vi undra varför vi inte såg det som självklart att barn med olika funktionsnedsättningar kunde undervisas i klassrummet.

” **Tvåläraresystemet** är varken dyrt eller resurskrävande. Tvärtom.

Text: Zandra Erikshed Foto: Lennart Lundwall

Sju unga individer med olika behov - och undervisning som passar alla

Inkludering har förnyat Vist skola

”Lektionens mål: Att kunna klockan. Material: iPad och mattebok. Innehåll: Kahoot.” Pernilla Eskilsson präntar tydligt upp mål, material och innehåll på whiteboardtavlan inför dagens mattelektion. –Varje elev ska veta vad, hur och varför de ska göra det. Det ger dem möjlighet att hänga med.

Varje barn ska ha möjlighet att utvecklas så långt det är möjligt. Skolan ska utgå från barnets möjligheter och vara fysiskt, pedagogiskt och socialt inkluderande. Ett barn ska vara där det lär sig bäst, vare

sig det är i eller utanför klassrummet. Det är några av grundbultarna i det inkluderingsprojekt som just har avslutats på Vist skola, genomfört via Ifous (Innovation, forskning och utveckling i skola och förskola).

Och projektet har gett resultat. Från att ha varit en traditionell skola med segregerade roller, ser nu kollegorna i Vist sig som ett pussel. – Den stora förändringen är helhetstänket och tydliggörandet av vem som

gör vad. Förr var vi öar, nu är vi mer ett med varandra och med eleverna, säger rektor **Therese Wickman**.

Vägen för att komma hit har gått genom att fokusera på elevernas perspektiv och utveckla strategier i lärmiljöerna.

– På klasskonferenserna är vi nu mer

förberedda och utgår från elevens behov för att lättare sätta in rätt åtgärd. Vad är klasslärarens, specialpedagogens eller resurslärarens uppgift?

Om eleven till exempel behöver öva sig i samarbete, empati och att lyssna på an-

dra har fritidshemmet en viktig funktion.

– Vi ser oss mer som ett team och det har gett goda resultat.

En annan skillnad är att man nu jobbar mer i klassrummet, med alla elever.

– De lär sig mycket genom kamratinlärning, inte minst social inkludering. Där är de andra eleverna de bästa lärarna, säger Pernilla Eskilsson.

Som klasslärare jobbar hon med inkludering på gruppnivå och försöker forma undervisningen så att den ska passa alla. En utmaning när det finns många olika behov.

► – Vi har samma mål, men varje elev när det på sitt sätt. En del lär sig bäst genom att höra, någon annan av att se en bild eller en film. Alla ska ha rätt att nå högsta måluppfyllelsen.

Att tydligt skriva på tavlan vad som ska hända och hur länge är en del i att hitta ett förhållningssätt som gynnar alla.

Hon menar att alla behöver tydlighet, men att varje elev måste hitta sitt eget bästa hjälpmedel, till exempel timstock, talsyntes eller iPads utrustade med speciella appar.

– Huvudsyftet är att få eleven att fungera i grupp. Vi vill ge dem verktyg att hantera sina svårigheter, så att alla kan vara med.

En väg till ökad inkludering är att forma uppgifter så att man kan göra dem på olika sätt, istället för att plocka bort delar.

– En elev med koncentrationssvårigheter får jobba hårdare för att befästa kunskap. Då kan man inte plocka bort, men man kan korta arbetsminnet genom att ge alternativ på hur man kan lösa den, säger **Pernilla Eskilsson**.

De elever som ändå mår bäst av att vara utanför klassrummet får hjälp av specialpedagogen **Charlotte Carlsson**. En stor del av hennes uppgift är att få eleven att hitta motivationen.

– Många har förlorat tron på sig själv. Hur kan jag ställa rimliga krav så att eleven återfår sitt självförtroende?

Ibland får Charlotte agera penna så att eleven enbart kan fokusera på att återfå lusten att hitta på, utan att tänka på stavning och grammatik.

– Det kniviga är att ta eleven tillbaka till klassrummet och få honom eller henne att prestera samma där, säger Charlotte.

Hon betonar vikten av en god föräldrakontakt för ökad inkludering.

– Ibland behövs daglig kontakt innan man har vänt på steken. Det kan vara ett gediget arbete om det inte bara handlar om brist på motivation, utan även exempelvis läs- och skrivsvårigheter.

Men inkludering handlar inte bara om att få med de elever som har svårigheter. Även elever som ligger långt över kravnivån ska känna sig motiverade och utmanade i klassrummet.

– Det är viktigt att även få med ”topparna”. Vi vill ju ha en så hög nivå som möjligt på lektionen och eftersträvar att hitta den proximala utvecklingszonen, säger Pernilla Eskilsson.

Tornhags- och Tokarpsskolan är två andra skolor som har fokuserat mycket på inkludering.

– Vi har jobbat mycket med bland annat elevsynpunkter, bemötande och feedback, säger **Catrine Månsson**, rektor på Tornhagskolan.

Hon menar att det är undervisningen i klassrummet som är den stora skillnaden för framgångsrik kunskap, till exempel genom varierad undervisning och tydliga lektionsstrukturer.

– Olikheter är det bästa. Att ha flexibla grupper istället för grupper med specialundervisning som aldrig ruckas. Men även smågrupper och behovsrelaterade en-till-en-situationer.

Tornhagskolan satsar fullt ut på två-lärarsystem i matematik. I mån av resurser även i svenska, engelska och SO.

Så jobbar man även mycket i Vist och på Tokarp. Syftet är att ge pedagogiska och organisatoriska förutsättningar för att skapa en inkluderande lärmiljö.

– Att två lärare gemensamt planerar, genomför, utvärderar och bedömer sin undervisning ger dem större möjligheter att anpassa undervisningen efter elevens och gruppens behov, säger **Jens Rosenqvist**, rektor på Tokarpsskolan.

Text & foto:
Zandra Erikshed

MERSMAK Aktuella rapporter om inkludering

- **Ta del** av de rapporter som finns på IFOUS webbsida: www.ifous.se/rapporter.
- **FoU-programmet** Inkluderande lärmiljöer.
- Du kan också ta del av film Via Linköping Play med inslag från arbetet med Inkludering.
- På Skolportens hemsida kan du också hitta **Kirsten Sunnerud** och **Lena Ekermos** artikel: Läs och skriva i en inkluderande lärmiljö.
- **www.skolporten.se/forskning/utveckling/forskningsbaserade-las-och-skrivmetoder-skapar-inkludering**

FULL KOLL Inkluderingsprogrammet i Linköping

Inkluderingsprogrammet i Linköping har tillsammans med 12 andra kommuner genomförts under ledning av IFOUS – innovation, forskning och utveckling i skola och förskola. Ifous är ett oberoende forskningsinstitut som verkar för att skapa nytta för svensk skola och förskola samt stärker konkurrens- och innovationsförmågan i ett nationellt och internationellt perspektiv. De gör det genom att stimulera, finansiera och nyttiggöra forsknings- och utvecklingsresultat inom svensk skolektor. Malmö Högskola har också medverkat genom följeforskning och seminarier samt processhandledning och datainsamling.

Från Linköping har Tornhagskolan, Tokarpsskolan samt Vist skola deltagit i programmet som fokuserar på att utveckla inkluderande lärmiljöer inom skolan.

INSIDETIPS Inkludering – Vist skolas egna råd

Utveckla det kollegiala samarbetet genom att bygga relationer.

Be rektorn att lösgöra tid och möjlighet så att man kan skapa strukturer.

Tydliggör rollerna inom personalen, det skapar trygghet.

Tänk till och analysera i team.

Lyft goda exempel från skolan.

Fånga in eleven tidigt, till exempel genom årshjul.

Checklistan förenklar anpassning till individen

Från analfabet till tio betyg på bara två år i vanlig klass – det resultatet nådde en elev på Skäggetorpsskolan tack vare anpassningar i undervisningen. Till hjälp har pedagogerna en checklista för ökad måluppfyllelse.

Matteläraren **Inger Klarbring** är van vid att arbeta i klasser där flera elever måste få möjlighet att lära på sitt speciella vis. Lärariken möter henne under en lektion där alla jobbar i sin egen takt och efter sin egen förmåga. Det är tyst i klassrummet och Inger går från den ena till den andra och stöttar, förklarar och resonerar.

Hon berättar att vissa elever kan känna som att de drunknar i tal, när de tittar på papperet med uppgifter. Då måste hon tydligt visa målet med dagens lektion och avgränsa antalet för att det ska kännas lättare att börja. Det är *en* anpassning av många. En annan kan vara att tillåta någon elev att lyssna på musik i hörlurar för att bättre kunna koncentrera sig vid eget arbete.

I den här klassen finns ett brett spektrum av svårigheter för eleverna att tampas med som ADD, dyslexi, perceptionsstörningar och generella inlärningssvårigheter. Här sitter också nyanlända elever.

– En rätt typisk nia på vår skola, säger **Pia Lindgren**, som är biträdande rektor och koordinator med specialpedagogiskt uppdrag. Hon har varit på Skäggetorpsskolan sedan 1997, de flesta åren som speciallärare. 2014 kom Skolverkets allmänna råd för extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram. Här bör-

Vissa elever har lappar som förtydligar lektionens mål medan andra hittar koncentration genom att lyssna på musik samtidigt som de räknar. Pia Lindgren är specialpedagog och biträdande rektor på Skäggetorpsskolan.

jade man arbeta så redan 2013 och Pia är stolt när hon berättar om killen som inte kunde läsa och skriva men som efter två år i ordinarie klass gick ut nian med tio betyg. Han hade först gått i förberedelseklass för nyanlända.

Pia har örnkoll på eleverna och deras olika behov. När Lärariken träffar henne knackar ett par killar på dörren. Ja, jag vet vad ni tänker på, säger hon, kom igen i morgon, då har jag tid med er. Pojkarna säger tack och hej och går.

– De vet att jag har fått hem stressbollar, berättar Pia. En del har lättare att koncentrera sig på lektionerna om de får klämma på en stressboll. De här killarna väntar på sina.

Hon säger att lärare i alla tider har arbetat med anpassningar, fast det inte varit formaliserat som idag. På Skäggetorpsskolan har man utvecklat en checklista, som gör det lättare för lärare att få en samlad bild av olika insatser och ett

underlag för att gå vidare. Den innehåller 39 punkter med allt från lästräning till placering i klassrummet och tekniska hjälpmedel, samt några tomma rader för pedagogens övriga anpassningar. Det blir tydligt vad som görs och lättare att följa upp hur det går.

– Anpassningarna brukar komma fler till del. Det som är bra för vissa är också bra för alla, säger hon.

Vid en behovskonferens försöker alla som undervisar den aktuella eleven planera gemensamt efter checklistan, så att alla gör lika. Man kan enas om vissa saker för att se om det är ett bra sätt att hjälpa eleven att lyckas. Det gäller även de sociala målen. I vissa fall kommer man fram till att be om hjälp hos sektionen får stöd- och resursverksamhet, ofta med språk eller neurologisk problematik.

Text: Bulle Davidsson
Foto: Lennart Lundwall

FULL KOLL Om lågaffektivt bemötande – ansvarsprincipen och kontrollprincipen

Linda Karlsson Davidsson.

Metoden lågaffektivt bemötande har utvecklats och spridits av den danske psykologen **Bo Hejlskov**. I Linköping har den introducerats av **Christian Bergbom**, psykolog vid Sektionen för resurs och stödverksamhet. Den bygger på två principer: ansvars- och kontrollprincipen.

Ansvarsprincipen: Den som tar ansvar kan påverka. Det innebär att om man vill ha möjlighet att lyckas i arbete med människor med problemskapande beteende måste man bestämma sig för att om något går fel, är det nog ens eget fel. Det är aldrig brukarens fel, liksom det inte fungerar att tycka att det är någon annans

fel. Bara om det är mitt eget fel får jag möjlighet att skapa en förändring.

Kontrollprincipen: Som personal eller föräldrar tror vi ofta att vi måste ha kontrollen. Det innebär att vi ibland försöker ta kontrollen över andra människor, ibland till och med med våld. Problemet är bara att varken vår eller brukarens kontroll ökar i situationer som präglas av dominans, disciplin eller krafttag. Bara om brukaren har full självkontroll kan hon göra vad som förväntas av henne. Därför måste arbetet i vård och skola ha som mål att brukaren eller eleven uppnår och behåller full självkontroll.

MÄNNISKOR SOM KAN UPPFÖRAS SIG – GÖR DET.

Bo Hejlskov

Lugn istället för tvång

"Det bästa som hänt sarskolan"

Lugnare elever, bättre lärande och också bättre arbetsmiljö för lärarna. Tydlighet, fördjupat samarbete, laganda. Vinsterna är stora med den metod som lärarna i grundsarskolan arbetar efter sedan några år.

Den som kan göra rätt, gör rätt. Men i vissa situationer blir det ändå fel. Vi kan inte lägga över ansvaret för lärandesituationen på våra elever. De hamnar inte i kaos för att de vill det.

Linda Karlsson Davidsson är lärare i grundsarskolans träningsinriktning vid Hagbyskolan. Hennes elever har beteenden som upplevs problemskapande. Sedan läsåret 2014-15 arbetar hon och de andra sarskolelärarna i Linköping med metoden lågaffektivt bemötande. Vi har stämt träff på Vallaskolan med henne och kollegan **Fredrik Pettersson** för att ta reda på mer om vad metoden innebär.

– **Ta till** exempel en elev som är i kaos, som sitter och slår sig själv i huvudet. Vi kan tvinga den att sluta med våld, men har eleven lärt sig något då? Hur ska vi undvika att beteendet upprepas?

Svaret är i stark sammanfattning: Tagga ned! Var vuxen, andas djupt. Ta ett steg bakåt, var lugn. Gör dig liten, sätt dig ned, gärna på golvet. Vänta ut eleven.

– Vi ska inte ta kontroll över situationen, det är eleven som måste återta självkontrollen. Vi ska skapa tillit, inte disciplin. Vi finns där, och om eleven gör något som är direkt farligt för sig själv eller någon annan måste vi förstås ingripa. Men att slå sig själv i huvudet är inte farligt och det bästa vi kan göra är att bara lugnt finnas där.

Linda tar ett annat exempel, en elev som slog sig själv, sparkade fötterna blodiga, slet av sitt hår, låg på golvet och skrek.

– Vi var en grupp på fyra personer som skulle arbeta med den här eleven, och vi gick igenom tillsammans: Vad är farligt?

Fredrik Pettersson.

Vad kan vi ignorera? Vad måste fungera, till exempel att äta och gå på toaletten är sådant vi måste få eleven att gå med på. Men inget annat.

Vid elevens utbrott gjorde personalen alltså inget annat än att finnas där och utstråla lugn. Den första tiden varade utbrotten i flera timmar, men de blev snabbt kortare, den andra månaden en timme och den tredje månaden bara tio minuter. Med personalens lugna, men icke-ingripande närvaro tog sig eleven själv ur sitt kaos.

– Ingen vill vara i kaos, säger Linda. Ingen orkar med det länge. Det här beteendet, utåtagerande och självskadande, är deras försök att kommunicera. När det inte lyckas, när vi inte ingriper och tar över kontrollen, måste de hitta andra vägar att kommunicera.

Fredrik instämmer, de problemskapande beteendena har minskat dramatiskt, säger han.

– Tidigare fastnade vi lätt i konflikter som eskalerade. Det var mycket anspänning. Och affekt smittar, om vi blir spända påverkar det eleverna negativt. Nu är

det mycket lugnare och vi kan fokusera mer på vår egentliga uppgift, lärandet.

Och det är just det här, de snabba vinsterna, som gör metoden trovärdig och att den nu vinner terräng inom sarskolan. Samtidigt ställer den stora krav. Personalen måste kunna se på utan att ingripa hur elever skadar sig, biter sig själva i handen, slår sina huvuden. Därför är också samarbetet och stödet inom personalgruppen så viktigt. En tydlig metod och en öppen diskussion är a och o.

Metoden lågaffektivt bemötande bygger på flera principer som vilken förälder som helst kan ha glädje av, exempelvis: Välj dina strider! Det är inte fel att ge sig. Fredrik tar ett exempel:

– Om en elev vill sitta under bordet vid samlingen på morgonen kan jag välja: Ska jag ta en stor strid för att få upp eleven på en stol, eller spelar det egentligen någon roll för själva morgonsamlingen om en elev sitter under bordet?

En annan sådan princip: Ignorera fåniga beteenden.

– Elever kan utagera på många sätt, exempelvis börja dansa på bordet under lektionen för att få uppskattning och skratt. Säkraste sättet att få den att sluta är att inte uppmärksamma beteendet alls. Eller om en blomkruka kastas i golvet. Visst, tråkigt, men om jag gör en stor sak av det är det bara större risk att det upprepas.

Och en tredje: Skapa tillit. Bygg förtroende.

– Eleverna ska kunna lita på oss, att vi finns där, att vi inte blir arga. Vi överger dem inte, vi står bi.

Text: Anika Agebjörn
Foto: Lennart Lundwall

TEDDY BERIT PÅ VÅR LÖDSTURNÉ

Utskickad på geografisk upptäcktsfärd av tvåorna på Hagebyskolan

Att ta bort en tatuering är väldigt dyrt. Det vet Tilda Höög i tvåan på Hagbyskolan tack vare klassens resande nalle Teddy Berit, som besökt en laserklolik i Stockholm. Hen har också lärt barnen om Hongkong, Sydney, Paris och Norge.

Teddy Berit är en mycket berest nalle. Idén till att skicka ut honom i världen kommer från boken Diamantjakten av **Mats Wänblad**. Bokens nalle har en diamant gömd i magen, men det har inte Teddy Berit. Hen är en helt vanlig björn men med ovanligt stor reslust.

I början av höstterminen lämnades Teddy Berit på ett tåg på Stockholms central med en lapp om halsen:

"Hej! Min klass har skickat ut mig på uppdrag i världen. Om du hittar mig, ta med mig på något roligt, spännande eller kanske lärorikt och hör av dig till klassen och berätta om det, skicka gärna bilder

också. Sätt mig sedan någonstans där någon annan kan hitta mig så jag får resa vidare. Jag vill komma tillbaka till min klass i början av maj 2016."

På lappen finns postadress till klassen och förstås mailadressen.

Nog kan man säga att nallens resor redan gett upphov till såväl roliga, spännande och lärorika meddelanden till tvåorna.

I Stockholm kom Teddy Berit, som enligt klassens beslut är en hen, att resa med en tågvärd på pendeltågen och fick göra prao med henne. Därmed fick klassen lära sig vad en tågvärd gör. Teddy Berit berättade att hen fick hjälpa till att ropa ut stationerna, hålla koll på klockan och så vidare.

I Märsta klev tågvärderna av och satte Teddy Berit på en busshållplats. Dit kom stewardessen Karin och tog med nallen på ett SAS-plan till Larnaca på Cypern. Då var det bara att ta fram jordgloben och lära sig var Cypern ligger och vad det är för ett land, och stewardessen blev ett nytt yrke att lära känna. Efter en vända hemma hos Karin på västkusten var det dags för nästa resa, som gick till Hongkong och dessutom var SAS premiärtur dit. Lyckosten Teddy Berit fick åka på serveringsvagnen och äta så mycket hon ville från buffén. Väl framme i Hongkong blev det utflykter, shopping och restaurangbesök.

Hongkong är ungefär lika stort som Linköpings kommun, men ändå bor där så jättemånga människor, åtta miljoner, kommer ni ihåg hur de får plats? Läraren **Caroline Karlsson** frågar och barnen vet: – De bor i jättehöga hus, säger **Felix Eklund**. Det finns hundra våningar!

– Vi fick se det högsta huset på Google Maps, berättar **Alma Hjertton**.

I Hongkong fick Teddy Berit stanna några dagar hos en svensk, som visade sig ha vuxit upp i ett kvarter nära Hagbyskolan. Barnen frågade honom hur det var där när han var liten, och så blev det lite

hembygdskunskap mitt i resan runt världen.

– Han jobbar på ett bolag som köper in mat, förklarar **David Nordahl**.

Barnen tränar på att skriva när de skickar frågor till dem som hör av sig längs Teddy Berits färd. Det finns ju så tydliga mottagare som kan svara direkt. När hen hamnade på en laserklolik i Stockholm fick de höra mycket om hur det går till att ta bort tatueringar. Att det kostar mycket pengar tycks vara en viktig lärdom.

– Det kostar 750 kronor för två kvadratcentimeter, säger Felix.

– Om jag skulle ha en tatuering så skulle den vara liten, så det inte blir så dyrt att ta bort den, säger Tilda.

– Det här ger så många spontana lärtillfällen, säger **Eva Lagell**, som är klassens lärare tillsammans med Caroline Karlsson. Men vet ju aldrig vad som poppar upp! Vi rör oss hela tiden i ämnen som historia, religion och geografi. Och nu fick vi ta reda på vad laser är för något.

Klassen får ofta mejl med bilder från människorna som tar med Teddy Berit på resor. Dem fäster man upp på en dörr. På en av bilderna sitter Teddy Berit på en bro i Sydney och bakom honom ser man ser det berömda operahuset, med fasad av klinkerplattor från Sverige. Så mycket att lära bara i den bilden

Vem vet var Teddy Berit kan hamna fram till maj?

Text: Bulle Davidsson

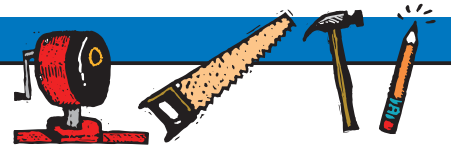
Foto: Mak Candy, Karin Eriksson och elever på Hagbyskolan

MERSMAK Om Diamantjakten

Mats Wänblad: Diamantjakten. Läsebok, arbetsbok, lärarhandledning. Natur och Kultur 2012.

Om Teddy Berits resor: <http://hagbyskolans07or.blogspot.se/2015>

Gästtipsare i detta nummer: **Elza Dunkels**

Pisas besked om vartåt det lutar för skolans it-användning

Vilseledande att bara mäta timmar framför datorn

När Skolverket går ut och kommenterar den senaste delrapporten från PISA-studien används bland annat formuleringen att det är "viktigt att ha en genomtänkt strategi för it-användningen i skolan". I vissa läger har det tolkats som att it-användningen är problemet och hos starka it-motståndare även som om Skolverket rekommenderar skolor att inte använda it. Jag tolkar formuleringen som att det är viktigt att ha en genomtänkt strategi för it-användningen i skolan. För vad betyder det egentligen när studien säger att det finns ett samband mellan hög it-användning och dåliga resultat i PISA?

För det första har riktningen i sambandet inte studerats. Vi vet till exempel inte om de "extrema användarna", som använder nätet mer än 6 timmar om dagen, väljer skärmen för att skolan misslyckats med deras utbildning eller om deras resultat dalat eftersom de är extrema användare.

För det andra är själva mätskalan extremt godtycklig. Antalet minuter eleverna "använder internet" förutsätts vara en mätbar enhet medan många i själva verket använder internet på ett eller annat sätt hela sin vakna tid. Att "använda internet" är inte en begränsad aktivitet mer än att åka bil är en enda aktivitet. Förmodligen finns det de som använder internet lite i största allmänhet men de flesta gör något under sin internetanvändning. En vettig studie borde således ha mätt detta något istället. Med stor sannolikhet hade då andra mönster framträtt. Då hade it-användning kun-

nat beskrivas som något diversifierat, där avancerade lärandemönster samsas med lättsam underhållning, där kunskapstörst och verklighetsflykt representerar vitt skilda kontexter och där i princip ingen aktivitet låter sig fångas med frasen "använda internet". Vid en sådan beskrivning blir det tydligt att det är skolan vi måste granska kritiskt, inte ungas vanor i och utanför skolan.

När delrapporten slår fast att de elever som aldrig eller väldigt sällan använder it har de bästa skolresultaten säger det oss någonting viktigt om skolan, att utbildningsväsendet i stort inte har utforskat och utnyttjat den potential till lärande och kunskapsutveckling som nätet erbjuder oss. De elever som delvis står utanför digitaliseringen klarar sig alltså bättre än andra. Fundera över det förhållandet en stund! De elever som delvis står utanför digitaliseringen klarar sig bättre än andra. Där har vi ett resultat vi bör diskutera!

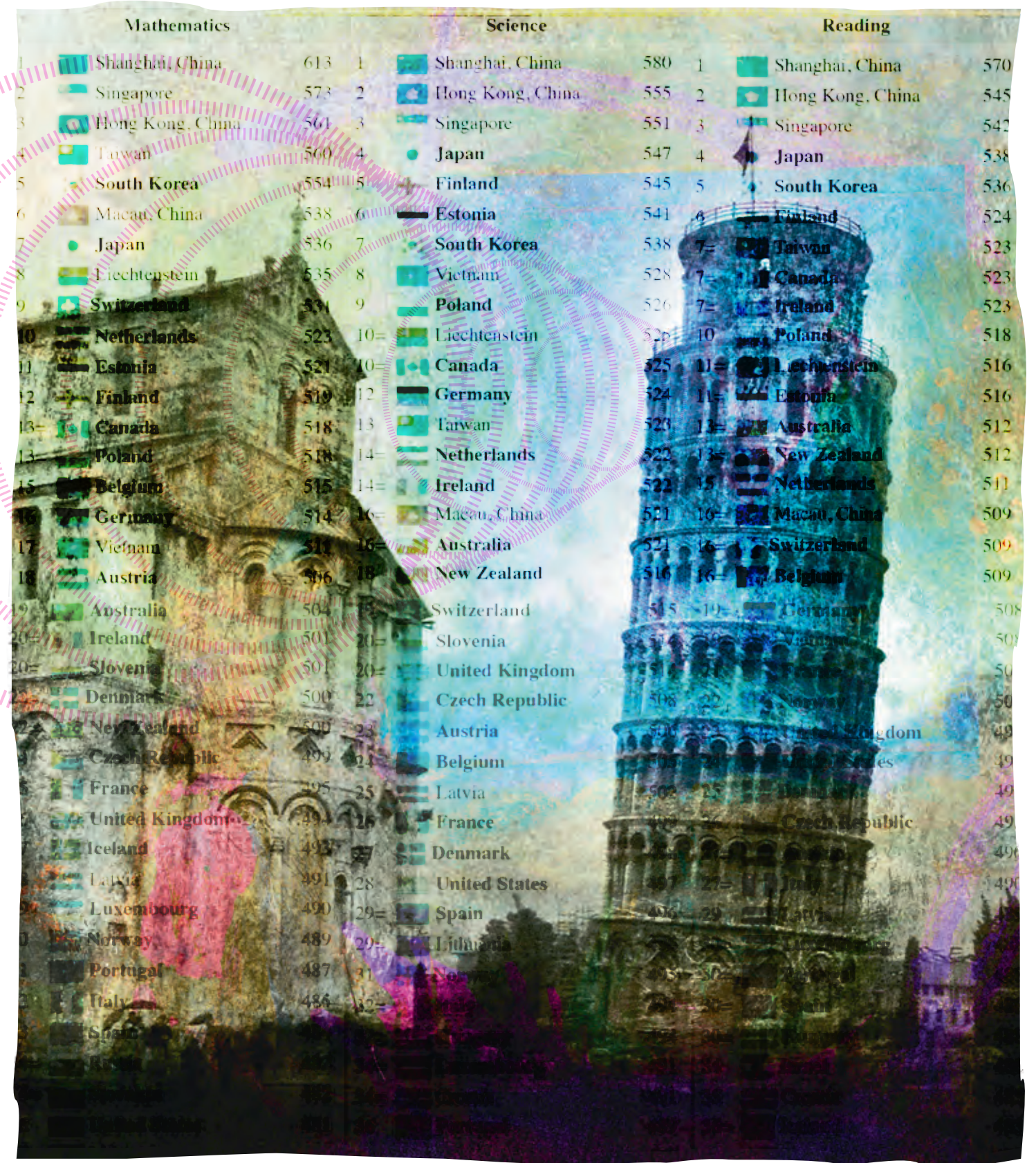
När diskussionerna ensidigt handlar om farorna med hög it-användning riskerar vi att fokus hamnar helt fel. När vi låter hög it-användning bli syndabocken för dåliga skolresultat, eller ännu värre; låter dagens ungdom bli syndabocken, då spelar vi ett högt spel. Vi riskerar att försämma för de barn som på olika sätt fått bättre uppväxtvillkor tack vare nätet. Inte nödvändigtvis de som har det rätt bra, socioekonomiskt och trygghetsmässigt. Vi vet sedan tidigare att de klarar sig relativt bra, åtminstone som grupp betraktat. Men vi spelar med mer utsatta unga som insats. De som

har hittat alternativa lärandestrategier eller alternativa sätt att söka hjälp. De som inte har stöd från vuxna i sitt utvecklande av metoder för att klara sig i livet. Dessa barn lämnas åt sitt öde om vi väljer att fokusera på antal minuter online istället för att prata om skolutveckling. Eller brist därpå. Om nu skolan misslyckas med så många elever som PISA tycks visa, är det en mycket allvarlig fråga som borde diskuteras med helt andra förtecken elevernas it-användning.

Det är utan tvekan svårt att tolka PISA på ett vettigt sätt. OECD har lyckats bra i sin marknadsföring och mätningen betraktas ibland som ett objektivi mätinstrument trots att det bara är ett av många tänkbara sätt att mäta framgångar. Men även om vi tar PISA som en vettig mätare och lutar på att det ser illa ut för svensk skola, finns det en rad alternativa förklaringar som borde upp på agendan långt före it-användning. Till exempel de enorma nedskärningarna som genomfördes i början av 1990-talet och som med stor sannolikhet påverkat kvaliteten på utbildningen, både vad gäller eleverna och deras lärare. Den ökade arbetsbördan för lärare och byråkratiseringen av skolledartjänsterna är andra tänkbara delförklaringar. Vi bör i korthet vara försiktiga när vi så slarvigt fördelar skuld.

Elza Dunkels
Docent i pedagogiskt arbete
(och extrem användare)
Umeå Universitet

Illustration: Shutterstock (bearbetning)

PISA (Programme for International Student Assessment) är ett OECD-projekt som syftar till att undersöka i vilken grad respektive lands utbildningssystem bidrar till att femtonåriga elever, som snart kommer att ha avslutat den obligatoriska skolan, är rustade att möta framtiden.

Foto: Christer Holmqvist

Två Linköpingsbibliotek toppar listan över Sveriges bästa

Nationella framgångar för två av Linköpings skolbibliotek!

Årets skolbibliotek utses varje år av Nationella skolbiblioteksgruppen.

När nomineringarna offentliggjordes var det två bibliotek från Linköping, Hjulsbrokolans och Katedralskolans, som jämte Polhemsskolan från Lund var bland de som nominerats 2015. Juryns val föll till slut på Hjulsbrokolans med motiveringen:

Ett långsiktigt och strategiskt läsutvecklande arbete i nära sam-

arbete med lärare och skolledning. Särskilt framgångsrikt är arbetet med elevernas källkritik, från förskoleklass och uppåt. På ett generöst sätt sprider personalen sina väldokumenterade arbetssätt både lokalt och nationellt.

Prisutdelning genomfördes på Skolforum i Älvsjö 26 oktober.

Se skolverkets film om Hjulsbrokolans fokusbibliotek via:

<http://www.skolbiblioteksgruppen.se/arets.htm>

Foto: Lennart Lundwall

Tack vare unik vidareutbildning har 30 barnskötare blivit förskollärare

Att vidareutbilda fast anställda barnskötare till förskollärare är en unik kommunal satsning. 30 barnskötare från Linköping och 4 från Norrköping har fått möjlighet att utbilda sig till förskollärare. Bakgrunden till detta är de kommun- och EU-finansierade projekten Gå vidare.

Högskolan Kristianstad har ansvarat för den reguljära utbildningen med studier som omfattat 210 hp under 7 terminer och har genomförts som en uppdragsutbildning på distans. Högskolans lärare har kommit till Linköping en gång per månad. Övrigt har studierna skett via nätet. Inom utbildningen har de studerande haft

möjlighet att validera delar av sin arbetslivserfarenhet, då de redan jobbat som barnskötare i flera år. Den genomförda utbildningen har varit en reguljär förskollärarytelse, som leder till förskollärarytelsen och efter godkänd examen kan de söka legitimation för behörighet i förskola och förskoleklass.

Tidigare i höstas var det högtidlig utdelning av examensbevis i stadshuset i Linköping tillsammans med kursansvariga **Laila Gustavsson** och **Ingela Friberg** från Högskolan Kristianstad, Barn- och ungdomschef **Lars Rejnell** samt Sakkunnig **Inger Nilsson** som ansvarat för utbildningen.

Foto: Mats Lundin

Barnens Vinterljus i Ånestad

Ånestadskolans fritidshem gör eget Vinterljus i år.

Frött skapande med Iddi

I början på skolåret kom Iddi Bashiri till Linköping och Skäggetorp. Iddi, som kommer från Nairobi i Kenya, arbetar med ungdomar i en av Nairobis stadsdelar. Syftet med att anlita Iddi var att ta till vara hans erfarenhet att fånga barns och ungdomars intresse för att uttrycka sig i olika konstnärliga former. Kulturer möttes och konfronterades - från försiktighet till vågat skapande.

- Vi lärde oss flera saker av den här satsningen, säger Ateljé Passagen som står bak-

om satsningen. I mötet mellan olika kulturer, generationer och vad vi har med oss i rygg-

säcken uppstår samförstånd och trygghet i att få ta fram den skapande kraften inom oss. Vi ser tydligt att det är flera grupper bland barn och ungdomar som vi inte når genom de stora mer etablerade fritidssatsningarna. Genom den här typen av kulturaktiviteter når vi andra grupper, bland annat flickor, som inte alla söker sig till de mer fysiska aktiviteterna eller fritidsgårdarna under och efter skoltid.

Vi hoppas förstås på mersmak och fler kulturmöten av den här sorten...

Foto: Lennart Lundwall

